

17 באוגוסט 2011

י"ז באב תשע"א

תורמוס *Lupinus*

יוסי אורן תחום כימיה ומספוא

בצו הפיקוח על מצרכים ושירותים (ייצור מספוא והסחר בו) תשל"א – 1971, בקבוצת גרעיני מספוא עיקריים, יחד עם חיטה, תירס, סורגום, שעורה, שיפון, שיבולת שועל, חיטפון (מכלוא בין חיטה לשיפון), כתוב גם - תורמוס. תורמוס שייך למשפחת הקיטניות תת משפחת הפרפרניים. שמונה מיני תורמוס בישראל וכולם חד-שנתיים.

צמחי התורמוס נחלקים ל-2 קבוצות, תורמוס מר משכר ותורמוס מתוק. תורמוס משכר מכיל אלקלואידים רעילים (לופילין), בניגוד לתורמוס מתוק. ניתן לבטל את השפעת האלקלואידים ע"י הרתחה במים. במסכת ברכות נאמר שיש לשלוק 7 פעמים בכדי לבטל לגמרי את המרירות. התורמוס מוכר גם כצמח מרפא וסגולותיו הרפואיות מתוארות ע"י הרמב"ם ובכתבי אסף הרופא. זני התורמוס המתוק בוררו במיוחד ללא אלקלואידים, מגדלים אותם הרבה בחו"ל למספוא. בראשית קום המדינה גידלו בכמויות מזעריות, היום אין מגדלים כלל ואינו בשימוש כמזון לבע"ח.

המין **תורמוס ההרים** גדל בר, תפוחתו בולטת למרחוק בצבע כחול עמוק. צמח התורמוס גדל ואוהב אדמות תחוחות ועמוקות. האגדה מספרת שבימי המשנה גידלו צמח זה בכדי לטהר את הארץ מטומאתה. כך מסופר המעשה על העיר טבריה. טבריה נוסדה בתחילת המאה הראשונה ע"י המלך הורדוס אנטיפס בנו של המלך הורדוס הגדול. בימים ההם היהודים הקפידו מאוד על טומאה וטוהרה ונמנעו להתיישב בבית הקברות. המלך בנה עיר חדשה בתחום של בית הקברות היהודי, דבר שהיווה בעיה ליהודים ובמיוחד לכוהנים. חלק מהיהודים הובאו לעיר החדשה בעל כורחם מערים הסמוכות, וחלק נמשכו לעיר בגלל הטבות וזכויות חומריות שהעניק המלך, אך העיר עמדה בטומאתה שנים רבות.

בתקופתו של רשב"י (רבי שמעון בר יוחאי) שבל"ג בעומר מציינים את יום פטירתו החל בחודש אייר, מלכות הרומי הרשעה גזרה דין מוות על רבי שמעון בן יוחאי ובנו אלעזר, והם נמלטו והתחבאו במערה 13 שנה בפקיעין (הסיפור שאנו מכירים). מאחר והם

שכנו במערה בתוך העפר זמן רב גופם התכסה בשחין. בתום הגזרות, כאשר הותר להם לצאת החוצה ממחבואם, מסופר שירדו לחמי טבריה כדי להירפא ממחלתם, טבלו בחמי טבריה והבריאו ובשרם חזר לקדמותו. שמח רשב"י ורצה לגמול לאנשי טבריה על הטובה לה זכה במקום ההוא. כמו שנאמר "אדם צריך להחזיק טובה למקום שיש לו הנאה ממנו". ואז ספרו אנשי טבריה לרשב"י על טומאת העיר ועל מצוקתם הגדולה.

הרשב"י הציע להם לטהר את הטומאה ע"י התורמוס, יצא וזרע זרעי תורמוס בכל המקומות החשודים בקברות. בכל מקום קשה לא נבט תורמוס ובכל מקום שהאדמה תחוחה ודשנה, צמח התורמוס וכך הסיק את מקום הקברים.

במבחו תורמוס איתר הרשב"י את המקומות הטמאים וסימן אותם, חפר והוציא משם את השלדים, וקבר אותם בבית קברות חדש הרחק מתחום העיר. כך טבריה החדשה בזמנו טוהרה והפכה כשרה להתיישבות יהודית של כל בני ישראל.

בעקבות טיהורה הפכה טבריה לעיר ואם בישראל, שם היה מושב הסנהדרין ומרכזי חכמי תורה. בעקבות מעשה זה הפך צמח התורמוס לצמח החביב על בני ישראל. לכן אמרו על צמח התורמוס "התורמוס מקטע את רגליהם של שונאי ישראל".

המטיילים בשלהי החורף בנופים המופלאים של הארץ יראו בקלות את הפרחים הסגולים כחולים כמעט בכל דרך, כביש ופרדס. ישנם אזורים עם מרבדים גדולים ויפים. התורמוס המתורבת שימש בעבר מאכל עניים, במשנה במסכת שבת נאמר שהוא "מאכל עניים". עד היום בכפרים הערבים בבקעה ובירושלים העתיקה נמצא רוכלים המציעים למכירה את גרעיני התורמוס.